

Quo vadis ČSSD?

**Zeman, M.: *Vzestup a pád české sociální demokracie*,
Nakladatelství Andrej Šťastný, Praha 2006, ISBN 80-86739-22-8,
s. 279**

Jozef Lenč

Abstract

Der Autor rezensiert das Buch von dem ehemaligen Premierminister der Tschechischen Republik Miloš Zeman. Unter dem Titel "Aufstieg und Sturz der tschechischen Sozialdemokratie" beschreibt Zeman die Entwicklung der Tschechischen Sozialdemokratischen Partei seit ihrem Aufstieg bis zum dem Verlust ihrer Popularität bei den Wählern.

Keywords: book review, Czech Republic, social democracy, Party, ČSSD, Miloš Zeman

V stredoeurópskom politickom prostredí ojedinelý jav. Politik v najlepšej politickej forme, azda v najlepších rokoch a na vrchole popularity, resp. politickej kariéry, sa rozhodne vzdať verejných a straníckych funkcií a odísť. Dobrovoľne. Bez káuz, búchania päst'ou do stola či hnevu. Zanechajúc veľkomesto a malomeštiacke prostredie malicherných politických priekov, odchádza na svoju „tvrdzu zo šestnásteho storočia“ (s. 193) objímať stromy, fajčiť fajku a popíjať becherovku. Tým osamoteným zjavom posttotalitnej politiky, ktorý vedel, kedy odísť, aj keď, čas od času ukazuje, že ešte nevie, kedy a či sa vrátiť, je Miloš **Zeman**. Dlhoročný predseda Českej strany sociálnodemokratickej (ČSSD) sa na konci roku 2005 v krízovom období, ktoré postihlo „jeho“ stranu, rozhodol zmapovať, analyzovať a určitým spôsobom, pripomínajúc si svoju prognostickú minulosť, prejudikovať možnosti, ktoré pred ČSSD stáli po tom, ako si prežila ružové obdobie vzostupu (spätého s autorom knihy) a sivú fázu pádu (spôsobenú jeho nástupcami). Vznikla tak kniha *Vzestup a pád české sociální demokracie*, o ktorej autor sám súdi, že ide o „politický horor“. Je však Zemanova kniha skutočne hororom? Alebo ide len o trefný popis politickej reality stredoeurópskej tranzitívnej demokracie?

Svojráznosť autora knihy, ktorou sa preslávil už počas svojej politickej kariéry, a ktorú veľmi trefne vystihuje jeho herecký part vo filme *Občan Havel*, je na prvý pohľad viditeľná už skôr, než sa čitateľ hlbšie ponorí do jeho aktuálnej publikácie. Nezvyklý humorný podtext je zrejмый, počnúc ústredným mottom, citujúcim, ako sa neskôr dozvedáme pre históriu pádu ČSSD až hrozivo pravdivé slová mäsiara východnej Európy Jozefa Stalina „*kadry rešajut vsjo*“ a končiac venovaním knihy. Autor ju venuje svojmu písaciemu stroju. Stroju, na ktorom „*napísal prevažnú väčšinu svojich textov, a ktorý ... nedávno ukradli.*“ Možno alegória na „jeho“ politickú stranu? Napokon, kým, ako sa zdá, sa už pri písaní zmieruje so stratou starého stroja a venuje mu len netradičnú, ale strohú spomienku, inak je tomu v prípade českej sociálnej demokracie. Tej sa z pozície oddychujúceho dôchodcu, vedomého si svojho politického a pravdepodobne aj spoločenského vplyvu, snaží všemožne pomôcť, prinavrátiať stratenú slávu a pozície, o ktoré ju pripravili neschopní politici. Presne tí, pred ktorými prvýkrát varoval vo svojej predchádzajúcej, „masochisticky“ sebakritickej a autobiografickej knihe *Jak sem se mýlil v politice* (2005). Toto bol tiež dôvod, pre ktorý sa Miloš Zeman, navzdory tomu, že sa po *Jak sem se mýlil... „domnieval, že ide o moju poslednú knihu, akési rozlúčenie s občanmi Českej republiky“* (s. 7), rozhodol opätovne zasadnúť za starý písací stroj.

Miloš Zeman akiste nebol známym len svojou, verejne prejavovanou láskou k tradičným českým alkoholickým produktov becherovke a pivu, čím istým spôsobom (opäť nad mieru svojským) prezentoval v sociálnej demokracii stredoeurópskeho priestoru prítomný akcent nacionalizmu, tak viditeľný primárne v slovenskom SMERe. Rovnakým poznávacím znakom jeho verejných vystúpení bol jeho príznačný barytón a mierne naklonená hlava. Tieto sa však, na rozdiel od najvýraznejšej z jeho vlastností, v písanej forme prezentujú len s ťažkosťami. Jednoduchšie je to v prípade Zemanovej sebestrednosti, resp. márnomyseľnosti, ktorá je badateľná už od prvých strán ostatnej publikácie. Na jednej strane to môže, po čase, v čitateľovi vzbudiť istú nevôľu, ba až odpor, keďže sa neustále z pera autora dozvedá o jeho úspechoch, ale na strane druhej mu tento prístup písania umožňuje, aspoň do istej miery, vopred stanovenej autorom, nahliadnúť priamo do „kuchyne“ sociálnej demokracie tak, v čase jej úspechov a v zostupu, ako aj v období, kedy to v českej sociálnej demokracii išlo „od deviatich k piatim“.

Zemanova kniha, ktorá obsahuje **279 strán** písaného textu, je rozdelená na **tri** logicky nadväzujúce **časti**, vystihujúce základný cieľ stanovený už v samotnom názve. **V prvej časti** autor mapuje obdobie vzostupu sociálnej demokracie, ktoré vyvrcholilo jej účasťou vo vláde vedenej práve Milošom Zemanom a čiastočne aj úspešnou obhajobou volebného úspechu vo

voľbách 2002, aj keď tu už autor nachádza príznaky úpadku. **Druhá časť** naopak popisuje obdobie morálneho a mocenského pádu ČSSD tak, vo vnútri strany, ako aj jej prezentácii na verejnosti a vnímania v očiach voličov, počas predsedníctva Vladimíra Špidlu a Stanislava Grossa. V **poslednej časti** knihy, príznačne nazvanej *Jak z toho ven*, autor hľadá a v podstate aj jasne identifikuje spôsoby a možnosti vnútornej očisty politickej strany a následného prinávratenia stratených pozícií z obdobia, keď on sám bol ešte aktívnym reprezentantom českej sociálnej demokracie.

Zaujímavosťou jednotlivých častí je členenie jednotlivých kapitol. Lepšej prehľadnosti a zrozumiteľnosti textu, v rovine popisu a komparácie príčin vzostupu a pádu, výrazne prospieva fakt, že sa autor rozhodol tieto **časti členiť na rovnaké kapitoly**. A tak v oboch prípadoch postupne rozoberá to, ako na oba spomínané procesy pôsobia hodnoty, záujmy, voliči, program, politika, osobnosti, poradcovia, spojenci a partneri, volebná kampaň a v neposlednom rade médiá. Všetky kapitoly na prvý pohľad nesú charakteristickú pečať autora. A to tak v rovine argumentačnej, ako aj v použití neraz až priveľmi expresívnych výrazových prostriedkov. V časti vzostupu prevažuje chvála a obhajoba krokov politickej strany, navzdory tomu, že sa tieto diali v rozpore s tradičnou líniou sociálnodemokratického programu (ozdravenie bánk, privatizácia a pod.), ale mali pozitívny vplyv na ekonomiku krajiny. V prípade pádu sa do popredia dostáva kritika nástupcov. Tí, podľa autora, svojou neschopnosťou, preceňovaním vlastných schopností, nevhodným výberom spolupracovníkov, ale najmä nemorálnosťou, podkopali úspechy, ktoré strana zažila pod vedením autora knihy.

Ešte výraznejším, nie však prekvapujúcim, spojivom je autorovo hodnotenie médií v kontexte vzostupu a pádu ČSSD. Dlhodobo je známy Zemanov **negatívny vzťah k médiám** a novinárom všeobecne (zaujímavosťou je, že stredoeurópskom priestore nie je výnimkou, ale skôr pravidlom, odpor predsedov sociálnodemokratických strán k médiám), o čom svedčí aj vyjadrenie autora, že *„za celý svoj život (som) sa nestretol s hlúpejším a závistlivejším stvorením, než je český novinár.“* (s. 77) Okrem „hlúposti“ komentátorov a publicistov im vyčíta to, že často kritizujú to, čomu sami nerozumejú, vyjadrujú sa k veciam, o ktorých nemajú ani štipku znalostí, ale najmä to, že všetky do jedného sú *„zjavne alebo skryto pravicové“* (s. 85), a že *„celú dobu vzostupu českej sociálnej demokracie české média stáli na strane pravice ... aj keď niekedy predstierali objektivitu.“* (s. 85) Dušu politológa, čítajúceho Zemanovu knihu isto nepoteší ani autorov pohľad na politológa/komentátora. Politológia, podľa neho, *„slúži len ako zásterka neznanosti, resp. zaujatosti“* a politológmi sú zväčša tí, ktorí *„neúspešne pôsobili v politike, a ktorí si po svojom krachu liečia svoje komplexy práve tým, že poučujú politikov, ako by to robili oni, keby to vedeli.“* (s. 81) Napriek tomu, sa

domnievam, že najmä v kapitolách popisujúcich činnosť ČSSD, si ne jeden politológ nájde množstvo podnetných informácií o posttotalitných (nie len) sociálnodemokratických stranách, najmä v rovine, ktorá je obvykle zastretá rúškom tajomstva. Do veľkej miery poodhaľuje aj fakt, ako politici, neraz priveľmi povrchno rozumejú základným teoretickým determinantom politiky. Alebo, že by mal Zeman pravdu? A celé je to naopak?

Čo do rozsahu jednotlivých častí a kapitol je jednoznačne väčší priestor venovaný pádu sociálnej demokracie (96 strán) oproti vzostupu (74 strán). V kapitolách sa zas najobširnejšie venuje oblastiam formulovania programu (8 strán, resp. 10 strán) a rozboru realizovanej politiky (12 strán, resp. 15 strán) v jednotlivých obdobiach existencie ČSSD. Zaujímavosťou je, v oboch prípadoch, spracovaná kapitola analyzujúca profily straníckych (ne)osobností. V prípade vzostupu je to predovšetkým charakteristika toho, kto je to *maskot* politickej strany a ako sa k nemu zachovať v období volieb a následne v čase držby politickej moci a realizácie politiky (s. 54-55), v súvislosti s úpadkom v kapitole naopak dominuje súpis omylov a chýb „*neosobností, kvázi osobností a pseudoosobností.*“ (s. 142)

V záverečnej časti knihy autor hľadá a ponúka spôsoby, ako vybrnúť z nelichotivej situácie. Zo stavu, do ktorého ČSSD priviedli svojimi rozhodnutiami neschopní stranícki lídri (Špidla s Grossom) a nimi vybraní „*spolupracovníci s výrazným deficitom inteligencie.*“ Riešenie, v prvom rade, nachádza v zmene vo vedení strany. Akceptuje stranícky výber, v podobe zvolenia Paroubka za predsedu strany a vkladá do neho nádeje (podobne to však urobil aj v roku 2002 v prípade Špidlu, ako sebakriticky priznáva autor). Súčasnosť ukazuje, že aspoň nateraz to bol lepší výber. Avšak len výmena predsedu, podľa Zemana, nestačí a tak požaduje radikálnejšie riešenie, vnútrostranícku deratizáciu. Deratizácia má stranu očistiť od „*klientelistického bratstva*“, ktoré ju nebezpečne ovláda. Nasledovať by mala vnútrostranícka *demokratizácia* (zvýšenie vplyvu radových členov) a *meritokratizácia* (zavedenie princípov zásluhovosti pri nominovaní do straníckych funkcií). Strana by sa taktiež mala opätovne ideologizovať a prinavrátiť sa (primárne v programovej rovine) k sociálnodemokratickým ideám. V neposlednom rade vidí bývalý predseda možnosť, ako pozdvihnúť význam ČSSD v českej politike v tom, že sociálna demokracia sa už konečne odhodlá rehabilitovať KSČM a z pragmatického a strategického dôvodu bude s touto stranou participovať na vládnutí. Podľa Zemana, komunisti „*predstavujú doposiaľ nevyužitý potenciál*“ (s. 191), „*jej predstavitelia sú väčšinou neschopní*“ (s. 192) a ich vstupom do vlády by ČSSD už „*nemusela činiť zbytočné a neraz až ponižujúce ústupky koalíčným – teda pravicovým – stranám.*“ (s. 192) Na druhej strane to KSČM zoberie „*vietor z plachiet*“ večného kritiku vládných neúspechov.

Doposiaľ posledná publikácia Miloša Zemana je v mnohom kontroverzná a iná ani byť nemôže. Nedovolí jej to povaha autora a ani ústredný motív, ktorý stál primäť autora oprášiť spomienky a poodhaliť doposiaľ utajené zákutia sociálnej demokracie. Akiste Zeman čitateľovi neodhaľuje českú stranícku politiku až na kosť. Autor poodhaľuje len to, čo vyhovuje jeho primárnej koncepcii, ktorou je vyzdvihnutie obdobia, v ktorom aj vďaka nemu ČSSD politicky posilňovala a na druhej strane kritika tých elementov, ktoré spôsobili krízu v ktorej sa strana nachádzala v priebehu roku 2005. Napriek tomu sa domnievam, že publikácia *Vzestup a pád české sociální demokracie* môže byť, aj bez viditeľnej vedeckosti, prínosným čítaním pre nejedného politológa či študenta tohto vedeckého odboru.